

Oskar Vajld

**Slika
Dorijana
Greja**

Preveo
David S. Pijade

■ Laguna ■

Naslov originala

Oscar Wilde

THE PICTURE OF DORIAN GRAY

Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

KNJIGA BROJ 19

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Predgovor Oskara Vajlda	9
Slika Dorijana Greja	11
Slika poznoviktorijanske kulture u jedinom romanu Oskara Vajlda (Aleksandar Radovanović)	265
Izvori	287
O autoru.	289

Predgovor Oskara Vajlda

Umetnik je tvorac lepoga.

Umetnosti je cilj da otkrije umetnost, a da sakrije umetnika.

Kritičar je onaj koji utisak što ga je primio od lepih dela može da izrazi na nov način ili novom građom.

Najviši i najniži oblik kritike jeste neka vrsta autobiografije.

*Ko u lepim delima nalazi rđav smisao – pokvaren je i osku-
deva u ljupkosti. A to je mana.*

*Ko u lepim delima nalazi lep smisao – kulturan je. Za
njega ima nade.*

Izabranici su oni kojima su lepa dela jedino izraz lepoga.

*Ne postoje moralne ili nemoralne knjige. Knjige su dobro
ili loše napisane. To je sve.*

*Nezadovoljstvo devetnaestoga veka realizmom bes je kakav
oseća Kaliban kad vidi svoju sliku u ogledalu.*

*Nezadovoljstvo devetnaestoga veka romantizmom bes je
kakav oseća Kaliban kada ne vidi svoju sliku u ogledalu.*

*Moralni život čoveka samo je deo umetničke građe; a moral
umetnosti je u tome da se savršeno upotrebi nesavršeno sredstvo.*

Nema umetnika koji bi hteo da dokaže nešto. Iako se same istine mogu dokazati.

Nema umetnika sa etičkim simpatijama. Etička simpatija kod umetnika je neoprostiv manirizam stila.

Nema umetnika dekadenta. Umetnik je u stanju sve da izrazi.

Misao i jezik umetniku su oruđe umetnosti.

Porok i vrlina umetniku su građa umetnosti.

Sa stanovišta oblika, model sviju umetnosti je veština muzičara. Sa stanovišta osećaja, model je glumačka veština.

Svaka umetnost u isto vreme je i površina i simbol.

Ko silazi ispod površine – čini to sa opasnošću po sebe.

Ko tumači simbol – čini to sa opasnošću po sebe.

Umetnost je u stvari ogledalo posmatrača – a ne života.

Podvojenost mišljenja o jednom umetničkom delu dokaz je da je to delo novo, složeno i vitalno.

Kad se kritičari ne slažu, umetnik se slaže sa sobom.

Možemo nekome opraštati što je sagradio nešto korisno sve dotle dok se sam tome ne divi. Jedino opravdanje što je neko sagradio nešto beskorisno jeste što mu se neizmerno divi.

Svaka je umetnost sasvim nekorisna.

Oskar Vajld

SLIKA
DORIJANA GREJA

Glava I

ATELJE JE BIO zasićen raskošnim mirisom ruža, i kada bi letnji povetarac zanjihao drveće u bašti, pojurio bi kroz otvorena vrata težak miris jorgovana ili nežniji miris crvenog gloja.

Sa persijskog divana, na kojem je ležao i po svome običaju pušio cigaru za cigarom, lord Henri Voton mogao je upravo videti slatke i medenobojne cvetove rakite, čije su grane treperile kao da jedva podnose teret tako razbuktale lepote. S vremena na vreme preletale su ptice i bacale fantastične senke na duge zavese od sirove svile koje su pokrivale velike prozore. To je za trenutak proizvodilo japanski efekat i podsećalo lorda na bledežute slikare u Tokiju koji u neminovno nepokretnoj umetnosti gledaju da izraze brzinu i pokret. Potmulo zujanje pčela koje su vrvele u dugoj nepokošenoj travi, ili jednoliko obletale oko zlatastih krunica zanoveta, kao da je činilo tišinu još nesnosnijom. Potmula vreva Londona brujala je kao dubok buk udaljenih orgulja.

U sredini sobe, na uzdignutim slikarskim nogarima, stajala je u prirodnoj veličini slika jednog neobično lepog mladića, a prema njoj, malo dalje, sedeo je sam umetnik Bazil Holvard, čiji je iznenadni nestanak pre nekoliko godina izazvao opšte uzbuđenje i mnoga nagađanja.

Dok je umetnik gledao divni i primamljivi lik koji je tako vešto bio izrazio, na licu kao da mu se zaustavi zadovoljan osmeh. Odjednom ustade, sklopi oči i pritisnu prstima kapke kao da bi hteo da zadrži u svesti neki čudnovat san iz kojeg se bojao da se ne probudi.

– Ovo ti je najbolji rad, Bazile, najbolje što si do sada uradio – lagano reče lord Henri. – Njega moraš pošto-poto poslati dogodne u Grovenor. Akademija je isuviše prostrana i vulgarna. Kad god sam u nju ulazio, bilo je ili toliko sveta da nisam mogao videti slike, što je strašno, ili je bilo toliko slika da nisam mogao videti svet, što je još strašnije. Grovenor je zaista jedino pogodno mesto.

– Ja uopšte ne mislim da je izlažem – odgovori slikar i zabaci glavu na svoj čudni način, što je često izazivalo smeh kod njegovih drugova na Oksfordu. – Ne, neću je nigde izložiti.

Lord Henri diže obrve i začuđeno ga pogleda kroz plavičaste kolutove dima, koji su se tako čarobno vili iz njegove cigare, teško natopljene opijumom.

– Nigde da je ne izložiš? A što, dragi moj? Zbog čega? Kako ste čudni vi slikari! Šta sve ne radite da steknete ugled. A kada ga imate, izgleda da jedva čekate da ga se otresete. To je ludo od tebe, jer jedino što je za čoveka neprijatnije od toga da svet o njemu mnogo govori jeste da se o njemu uopšte ne govori. Slika kao što je ova sigurno bi te uzdigla nad svim mladim umetnicima u Engleskoj, dok bi se stari kidali od zavisti, ako su uopšte starci u stanju bilo šta da osete.

– Znam da ćeš me ismejati – odgovori Bazil – ali ne mogu je izlagati. Ja sam u nju uneo isuviše mnogo od sebe.

Lord Henri se ispruži na divanu i nasmeja.

– Znao sam da ćeš se smejati; pa ipak, to je sušta istina.

– Isuviše mnogo od tebe u njoj? Bazile, na časnu reč: nikad te nisam smatrao tako sujetnim. Ja zaista ne mogu da nađem ni približnu sličnost između tebe, sa tvojim ostrim grubim licem i vranom kosom, i ovog mladog Adonisa, koji kao da je napravljen od ružinih listića i slonove kosti. Ne, dragi Bazile; ovo je Narcis, a ti... razume se, imaš tako misaon izraz i mnogo čega drugog. Ali lepota, prava lepota prestaje tamo gde misaon izraz počinje. Intelpekt sam po sebi već preterano kvari harmoniju svačijeg lica. U trenutku kada čovek počinje da misli, on postaje ili sam nos, ili samo čelo, ili nešto drugo isto tako strašno. Posmatraj samo ljude koji su se istakli u ma kojoj grani nauke. Kako su ružni! Razume se, jedini izuzetak čine crkveni oci. Ali u crkvi se ništa i ne misli. Biskup i posle osamdesete godine propoveda isto ono čemu su ga naučili kada mu je bilo osamnaest godina, i zato je sasvim prirodno što uvek izgleda blažen. Tvoj tajanstveni mladi prijatelj, čije mi ime još nisi rekao, a čiji me lik očarava, takođe ne misli nikada. U to sam uveren! On je neko lepuškasto stvorenje bez mozga, koje bi trebalo uvek imati pored sebe: zimi kada nema cveća, a leti kada nam je ma šta potrebno da osvežimo svoj duh. Dakle, Bazile, ne laskaj ni najmanje sebi jer ne ličiš na njega.

– Hari*, ti me prosto ne razumeš – odgovori umetnik. – Razume se da ne ličim na njega. To znam i sam. U stvari, rastužilo bi me kada bih ličio na njega. Nije potrebno da sležeš ramenima. Ja govorim istinu. Oko svega što se telesno i

* Hari je hipokoristik imena Henri. (Prim. ur.)

duhovno izdvaja i ističe, lebdi neka kob, poput one što izgleda da prati nesigurne korake kraljeva kroz celu istoriju. Bolje je ne razlikovati se ni od koga. Ružni i glupi ljudi najbolje žive. Oni su u stanju da sede mirno i da blenu u igru. Oni, doduše, ne znaju za pobeđe, ali isto tako ne znaju ni za poraze. Žive kao što bi trebalo svi mi da živimo: bezbrižno, ravnodušno i spokojno. Oni ne čine nikome zla; ali i ne primaju ga iz tuđih ruku. Hari, tvoj položaj i tvoje bogatstvo; moj um, kakav je da je; moja umetnost, vredela ili ne; lepi lik Dorijana Greja – za sve ove lepe darove bogova moramo svi da patimo, i to užasno da patimo.

– Dorijan Grej? Tako mu je ime? – zapita lord Henri i pođe ka Bazilu.

– Da, tako se zove. Nisam imao nameru da ti kažem.

– Zašto?

– O, to ti ne umem objasniti. Ali kada nekoga bezgranično volim, nikada ne odajem njegovo ime. Izgleda mi da bih time odao jedan deo njegovog bića. Naučio sam da volim tajnu. Izgleda da je još to jedino u stanju da nam život našeg vremena učini tajanstvenim i čudnim. I najobičnija stvar je puna lepote ako se samo sakrije. Kada napuštam varoš, nikome ne kazujem kuda idem. Kada bih to učinio, lišio bih se sveg svog uživanja. Priznajem, to je samo luda navika; ali ona ipak unosi veoma mnogo romantičnog u naš život. Ne smatraš li me zbog toga veoma luckastim?

– Ni najmanje – odgovori lord Henri – ni najmanje, dragi Bazile. Izgleda mi da si zaboravio da sam ja oženjen. Brak ima tu draž da život obmane čini i jednoj i drugoj strani neopodno nužnim. Ja nikad ne znam gde mi je žena, dok moja žena, opet, nikad ne zna šta ja radim. Kada smo zajedno, a to se kadšto dešava kada nas oboje pozovu negde u društvo ili kada idemo vojvodi – onda pričamo jedno drugom najluđe

priče, a uz to pravimo najozbiljnija lica. U to se moja žena izvrsno razume... zapravo mnogo više nego ja. Ona se nikad ne daje zbuniti, a ja uvek. Ali, kad me uhvati u klopku, ne podiže nikada graju. Neki put zaželim da to učini, ali ona me samo ismeje.

– Odvratno mi je da te slušam kako govoriš o svom bračnom životu, Hari – reče Bazil, pa se lagano uputi vratima koja su vodila u baštu. – Verujem da si uistinu vrlo dobar muž, samo te je stid od te vrline. Kako si čudan čovek! Nikada ne kažeš ništa što je moralno, a ne radiš nikada ništa zlo. Tvoj cinizam je samo poza.

– Poza je i biti prirodan, i to najgora poza za koju znam! – reče lord Henri i nasmeja se. Zatim iziđoše oba mlada čoveka u baštu i sedoše na dugačku klupu od bambusa, u hladu pod jednim velikim lovorovim žbunom. Niz glatko lišće klizili su sunčani zraci. U travi je treperio beli krasuljak.

Posle kratkog ćutanja, lord Henri izvadi časovnik.

– Moram da idem, Bazile – progundā on. – Ali pre nego što budem pošao, moraš mi obavezno odgovoriti na pitanje koje sam ti malopre postavio.

– A to je? – upita slikar, ne podižući oči.

– Znaš već.

– Hari, ne znam.

– Dobro, onda ću ti ja reći. Moraš da mi objasniš: zbog čega nećeš da izložiš sliku Dorijana Greja? Hoću da znam pravi razlog.

– Ja sam ti ga već kazao.

– Ne, ti to nisi učinio. Rekao si mi da je zbog toga što si u sliku uneo mnogo od samoga sebe. Ali to je detinjasto.

– Hari – reče Bazil Holvard, gledajući ga pravo u oči. – Svaki lik slikan sa osećanjem lik je umetnikov, a ne modela koji mu pozira. Model je samo povod, slučaj. Slikar ne otkriva

njega; pre će biti da na platnu slikar bojama otkriva sebe. Neću da izložim ovu sliku jer strahujem da sam u njoj otkrio tajnu svoje duše.

Lord Henri se nasmeja.

– A ta tajna? – upita ga on.

– Pokušaću da ti objasnim – reč Holvard, i na licu mu se ukaza izraz zbunjenosti.

– Bazile, sav sam se pretvorio u uho – odgovori mu prijatelj, i upravi pogled u njega.

– U stvari, Hari, nema šta da se priča – reče slikar. – Bojim se samo da nećeš razumeti. Možda mi čak nećeš ni verovati.

Lord Henri se nasmeja; potom se naže i ubra u travi cvet, pa stade da ga gleda. – Ja čak i ne sumnjam da ću te razumeti – odgovori on, ne skidajući pogled sa male zlatne krunice, okružene belim perima. – A što se verovanja tiče, u stanju sam da verujem u sve, pod uslovom da je sasvim neverovatno.

Vetar strese sa drveta nekoliko cvetova, i teški zvezdani bokori jorgovana zanjihase se na omorini. Pored zida počeo da zriče popac, i kroz vazduh prolete, kao plavičast pramen, dugačak i tanak vodeni konjic i zaleprša mrkim svilastim krilima. Lordu Henriju učini se da čuje kako kuca Bazilovo srce, te je bio radoznao što će to čuti.

– Bilo je prosto ovako – reče slikar posle kraćeg ćutanja. – Jednom, pre dva meseca, pozvala me je u goste leđi Brandon. Ti dobro znaš da mi siroti umetnici moramo s vremena na vreme da se pojavljujemo u društvu, čisto da bismo pokazali svetu kako nismo divljaci. U fraku sa belom mašnom oko vrata, kao što ti jednom reče, može svako, pa i mešetar da zasluži ime obrazovana čoveka. Dakle, proveo sam tako oko deset minuta u ćaskanju sa nakindurenim debelim otmenim udovicama i dosadnim akademikima, kada osetih da me neko gleda. Okrenuh se upola i prvi put ugledah Dorijana

Greja. Kada su nam se pogledi susreli, osetih da sam prebledeo. Obuze me čudnovato osećanje straha. Osetih da stojim pred čovekom čija je i sama pojava toliko očaravala da bi, kada bih samo dopustio, sasvim ovladala mojom prirodom, svom dušom mojom, čak i mojom umetnošću. A meni u životu nikada nije bio potreban nikakav uticaj spolja. I sam znaš, Hari, da sam od prirode samostalan. Ja sam uvek bio svoj gospodar, bar dok nisam sreo Dorijana Greja. A potom... Eto, ne znam kako da ti objasnim... Obuze me neka slutnja da se nalazim pred strašnom životnom krizom. Imao sam to čudno osećanje da mi je usud spremio odabrane radosti i odabrane bolove. Zgrozih se i pođoh k vratima. Nije me savest na to gonila; to je bio samo nekakav kukavičluk. Drukčije ne tumačim svoj pokušaj da pobeegnem.

– Savest i kukavičluk u stvari su jedno isto, Bazile. Savest je samo ime pod kojim je ta firma zavedena, ništa drugo.

– Ja to ne verujem, Hari, a mislim, ni ti isto tako. Uostalom, moguće da je ovo ili ono i bila moja pobuda, možda je bio ponos (ja sam oduvek bio veoma ponosit), ali tačno je da sam hteo da izađem. Tu, na vratima, sukobih se sa ledi Brandon. „Ta nećete valjda tako rano pobeći, gospodine Holvarde?“, podviknu ona. Tebi je već poznat njen kreštavi glas.

– O, da, ona je pravi paun po svemu sem po lepoti – reče lord Henri, otkidajući krasuljku latice dugim nervoznim prstima.

– Nisam bio u stanju da se otresem. Vukla me je pred visoke članove kraljevskog doma, pred vitezove sa Ordenom podvezice i pred starije dame sa grdnim dijademama i nosevima kao u papagaja. Predstavljala me je kao svog najboljeg prijatelja, mada smo se pre toga videli samo jedanput; ali ona beše uvtrela sebi u glavu da me mora učiniti najslavnijom ličnošću. Čini mi se da je baš onda neka od mojih slika

imala velikog uspeha, ili su bar tako pričali večernji listovi, a to je u devetnaestom veku merilo besmrtnosti! Odjednom se nađoh licem u lice s mladićem čija me pojava beše toliko uzbudila. Bili smo tako blizu da smo se gotovo dodirivali. Naši se pogledi ponovo susretoše. Bilo je veoma nepromišljeno od mene; ali ipak umolih leđi Brandon da me njemu predstavi. Ko zna, možda i nije bilo nepromišljeno. Prosto se nije dalo izbeći. Mi bismo zapodeli razgovor i bez ikakvog predstavljanja, u to sam uveren. To mi je i Dorijan docnije rekao. I on je osetio da nam je bilo suđeno da se upoznamo.

– A kako je leđi Brandon opisala tog divnog mladića?
– upita ga prijatelj. – Znam da ona rado daje brz *précis** o svakom svom gostu. Sećam se da me je jednom predstavila nekom odvratnom rumenom starom gospodinu, koji je bio od glave do pete pokriven ordenjem i lentama, i pritom mi kreštala na uho tragičnim šapatom, da je svako u sobi morao jasno čuti, zapanjujuće pojedinosti. Nije mi bilo ostalo ništa drugo nego da pobegnem. Ja najradije ispitujem sam ljude. Međutim, leđi Brandon postupa sa svojim gostima kao aukcionar sa svojom robom. Opisuje sve njihove osobine i navike, samo zaboravlja baš ono što bi čovek najradije da dozna.

– Jadna leđi Brandon! Hari, ti si suviše nemilosrdan – reče Holvard rasejano.

– Dragi moj, ona je imala nameru da stvori salon, a uspela je samo da otvori restoran. Kako mogu da joj se divim? Nego, kaži mi, šta ti je rekla o gospodinu Dorijanu Greju?

– Otprilike ovo: „Prekrasan mladić! Njegova jadna majka i ja bile smo nerazdvojne. Potpuno sam smela s uma čime se zanima... Bojim se da ne radi ništa... Ah, da, svira klavir... Ili

* Franc.: sažetak, rezime. (Prim. ur.)

violinu; je li tako, gospodine Greju?“ Obojica smo morali da se nasmejemo, i toga trenutka postali smo prijatelji.

– Na svaki način, smejanje nije za prijateljstvo najgori početak; ali nesumnjivo je njegov najbolji svršetak – reče mladi lord i uzabra drugi krasuljak.

Holvard mahnu glavom.

– Hari, ti nemaš pojma šta je prijateljstvo – progunda on – a još manje znaš šta je neprijateljstvo. Ti voliš sav svet, to jest prema svima si podjednako ravnodušan.

– Kako si nepravedan! – viknu lord Henri, pa zaturi šešir i pogleda gore u oblačice, što su kao zamršena povesma sjajne bele svile bludeli nebom, koje je imalo boju tirkiza.

– Da, strašno nepravedan. Ja pravim veliku razliku među ljudima. Prijatelje biram prema njihovom dobrom izgledu, poznanike prema dobrom karakteru, a neprijatelje prema njihovom dobrom razumu. Naročito oprezan treba da bude čovek kad bira sebi neprijatelja. Među onima koje sam ja stekao, nijedan nije bio glup. Svi oni raspolažu izvesnom duhovnom moći, stoga me svi cene. Nije li to veoma sujetno od mene? Čini mi se da jeste malo.

– I ja mislim, Hari. Prema tvojoj podeli, dakle, mogu ti biti samo poznanik.

– Dragi moj stari Bazile, ti si mi mnogo više nego poznanik.

– Ali... i mnogo manje nego prijatelj; verovatno neka vrsta brata?

– O, brat! Šta me se braća tiču! Najstariji od njih ne misli da umre, a mlađa braća kao da ništa drugo i ne rade.

– Hari! – viknu Holvard i nabra čelo.

– Dragi moj druže, ja ne kažem to sasvim ozbiljno. Ali ne mogu a da ne prezirem svoju rodbinu. Slutim da to dolazi otud što nema čoveka koji je u stanju da snosi drugoga sa istim manama kakve sam ima. Potpuno poimam gnev

engleske demokratije prema onome što oni nazivaju porokom viših staleža. Mase osećaju da bi trebalo samo one da polažu pravo na pijanstvo, glupost i nemoral, i da svaki od nas koji bi otkrio kod sebe te poroke krnji njihovo pravo. Za vreme bračne parnice jasnoga Sadarka njeno je negodovanje bilo odista prekrasno! Pa, ipak, mogao bih da tvrdim da ni deseti deo proletarijata ne živi urednim životom.

– Hari, ja se ne slažem s tobom, a uveren sam da ni ti u to ne veruješ.

Lord Henri se pogladi po smeđoj šiljatoj bradi i stade udarati tankom palicom od abonosa po vrhu svoje elegantne cipele. – Koliki si ti Englez, Bazile! Eto, već po drugi put kako činiš istu primedbu. Kad pred pravog Engleza iznosimo ma kakvu ideju (što je već velika smelost), njemu nikada ne pada na um da presuđuje je li ona istinita ili lažna. Od važnosti je za njega samo ovo: da li onaj drugi sam u nju veruje. Ali vrednost jedne ideje nema ničeg zajedničkog sa iskrenošću onoga koji je zastupa. U istini, vrlo verovatno je da će ideja biti utoliko čistija ukoliko je čovek neiskreniji, jer tada ideja ne bi bila obojena njegovim potrebama i željama, ni njegovim predrasudama. Ali nije mi namera da se s tobom prepirem o politici, sociologiji ili metafizici. Ja više volim ljude nego principe, a najviše ljude bez principa. Pričaj mi nešto više o Dorijanu Greju. Viđaš li ga često?

– Svakog dana. Bio bih nesrećan kada ga ne bih video. Za mene je on nasušna potreba.

– Veoma neobično! Ja sam držao da se ti brineš samo o svojoj umetnosti.

– Za mene sada Dorijan Grej predstavlja svu moju umetnost – reče slikar ozbiljno. – Hari, kadšto pomišljam kako u svetskoj istoriji postoje samo dva važna perioda. Prvi je pojava nekog novog sredstva u umetnosti; a drugi je pojava nove

umetničke ličnosti. Ono što je bio pronalazak masnih boja za mletačko slikarstvo, to je bio lik Antinoja za poznju grčku skulpturu, a to će jednoga dana biti za mene i lik Dorijana Greja. Ne zato što njega slikam, crtam i skiciram. Razume se da sam to radio. Nego zato što je on za mene mnogo više od modela koji mi pozira. Neću time da kažem kako sam nezadovoljan onim što sam po njemu načinio, ili da mu je lepota takva da je umetnost uopšte ne može izraziti. Ne postoji ništa što umetnost ne bi bila u stanju da izrazi; a ja znam da je dobro sve što sam uradio otkako sam upoznao Dorijana Greja, da je to najbolji rad u mom životu. Ali začudio bih se kada bi me razumeo. Najčudnovatije je to što je njegova pojava probudila u meni neku novu vrstu umetnosti, neki sasvim nov oblik stila. Posmatram stvari drukčije, i drukčije sudim o njima. Sada životu mogu da dajem oblik koji mi je dotle bio skriven. „Usniven oblik u danima razmišljanja“ – ko je to rekao? Zaboravio sam; a to je meni Dorijan Grej. Samo vidljivo prisustvo toga mladića, koji je još skoro dečak – tako mi izgleda, mada je inače prešao dvadesetu – samo vidljivo prisustvo njegovo! Ah, ne verujem da možeš predstaviti sebi šta je to! I ne znajući, on mi razotkriva pravac nove škole, jedne škole koja spaja svu strast romantičnog duha sa savršenstvom grčkog duha. Harmonija duše i tela – koliko je to! U našem bezumlju mi smo to dvoje razdvojili i pronašli realizam, koji je šupalj. Hari, kada bi samo znao šta je meni Dorijan Grej. Sećaš li se pejzaža za koji mi je Egnju bio ponudio onoliko nagradu i od kojega nisam hteo da se odvojim? To je jedna od mojih najboljih slika. Zašto? Zato što je, dok sam radio, pored mene sedeo Dorijan Grej. Nekakav tanani uticaj prelazio je s njega na mene, i tada sam prvi put u životu video u prostom šumskom predelu čudo koje sam uvek tražio i nikada nalazio.

– Bazile, to je nešto izvanredno! Ja moram videti Dorijana Greja.

Holvard ustade i poče da šeta gore-dole po bašti. Posle nekog vremena vrati se i reče:

– Hari, za mene je Dorijan Grej samo umetnički motiv. Ti sam, može biti, nećeš videti ništa u njemu; ja vidim u njemu sve. On najviše postoji u mojim radovima onda kad u njima ništa ne podseća na njega. Kao što rekoh, on je samo podstrek za nov stil. Taj stil ja nalazim u pokretima pojedinih linija, u lepoti i nežnim tonovima nekih boja. To je sve.

– Zašto onda nećeš da izlažeš njegovu sliku? – upita lord Henri.

– Zato što sam i nehotice uneo u ovu sliku izvestan izraz svega tog čudnovatog umetničkog idolopoklonstva, o kojem njemu nikad nisam hteo da govorim. Ali svet bi to mogao da pogodi; a ja neću da otkrijem svoju dušu njihovim plitkim ispitivačkim pogledima. Nikada ne sme doći moje srce pod njihov mikroskop. Suviše je mene u toj slici, Hari, suviše!

– Pesnici nisu tako skrupulozni. Oni znaju koliko je strast korisna za objavljivanje. U današnje vreme jedno skrhano srce doživljava više izdanja.

– Zato ih ja mrzim – viknu Holvard. – Umetnik treba da stvara lepe stvari, ali ne bi trebalo da unosi u njih ništa iz sopstvenog života. Mi živimo u vremenu kada ljudi u umetnosti gledaju neku vrstu autobiografije. Izgubili smo smisao za apsolutno lepo. Jednoga ću dana pokazati svetu šta je lepota, i baš zbog toga ne sme svet nikada videti moju sliku Dorijana Greja.

– Mislim da nisi u pravu, Bazile, ali neću da se prepirem s tobom. Samo misaono propali ljudi vole prepirku. Reci mi, voli li te mnogo Dorijan Grej?

Slikar se zamisli. – Da, voli me – odgovori on posle kratkog ćutanja – znam da me voli. Razume se da mu silno laskam. Osećam neko neobično zadovoljstvo dok mu govorim stvari za koje znam da će mi docnije biti žao što sam ih govorio. Obično je on ljubazan prema meni, i tako sedimo u ateljeu i ćaskamo o hiljadu raznolija. Katkad je strašno nepromišljen i izgleda kao da uživa u tome da mi zadaje bol. Onda, Hari, osetim da sam svu dušu poverio čoveku koji s njom postupa kao sa cvetom koji treba pridenuti na kaput, malom dekoracijom koja je tu da polaska njegovoj sujeti, ukrasom za letnji dan...

– Bazile, leti su ponekad dani beskrajno dugi – odgovori lord Henri. – Možda ćeš se ti umoriti pre nego on. Žalosno je kada čovek na to pomisli, ali nema sumnje da genijalnost duže živi od lepote. To objašnjava činjenica što se svi toliko mučimo da se što više nakljukamo obrazovanjem. U divljoj borbi za opstanak tražimo svi nešto što će trajati, i tako punimo duh svoj činjenicama i tricama, u ludoj nadi da ćemo sačuvati svoje mesto. Čovek koji bi o svemu bio dobro obavešten – ideal je našeg vremena. A duh takvog čoveka je nešto strašno. On je kao antikvarnica puna prašine i čudovišta svih vrsta, gde je svaka stvar dobila veću cenu nego što stvarno vredi. Jednoga dana bacićeš pogled na svoga mladoga prijatelja i učiniće ti se da su mi obrisi neskladni, ili ti se neće dopasti ton njegove puti ili drugo što. U svome srcu gorko ćeš ga prekoriti i bićeš duboko uveren da se on veoma loše ponaša prema tebi. A drugi put kad te poseti, bićeš prema njemu sasvim hladan i ravnodušan. To što si mi ispričao prava je romansa, romansa o umetnosti, da je tako nazovem, a najgore je što nas svaki vid romanse naposletku ostavi sasvim neromantično raspložene.

– Hari, ne govori tako. Dok god budem živ, živeće u meni i lik Dorijana Greja. Ti nisi u stanju da saosećaš sa mnom. Suviše se često menjaš.

– Ah, dragi moj Bazile, baš zato i mogu da saosećam. Oni koji su verni poznaju samo trivijalnu stranu ljubavi; tek neverni poznaju tragedije ljubavi. – I lord Henri zapali palidrvce o skupu srebrnu tabakeru, pa zadovoljna lica i pun samopouzdanja, kao da je čitav svet sabio u jednu rečenicu, poče da puši cigaru. U lišću bršljana, koje se presijavalo kao da je prevučeno zelenim lakom, čuo se žagor i cvrkut vrabaca, a po travi, kao laste jurile su plave senke oblaka. Kako je prijatno bilo u bašti! I kako su divna bila osećanja drugih ljudi! Mnogo, mnogo divnija nego njihove misli, činilo mu se. Vlastita duša čoveka i strasti njegovih prijatelja – to je bilo primamljivo u životu. U tihom zadovoljstvu slikao je sebi dosadan ručak, koji je propustio jer je proveo tako dugo u društvu sa Bazilom Holvardom. Da je posetio svoju tetku, izvesno bi kod nje zatekao lorda Gudbodija, i ceo razgovor vodio bi se oko ishrane sirotinje i potrebe da se podignu uzorni radnički domovi. Raznovrsni bi ljudi uznosili baš one vrline koje su zanemarivali u svome životu. Bogataš bi govorio o vrednosti štednje, a lenjivac bi branio dostojanstvo rada. Bilo je prekrasno što je sve to izbegao. Dok je mislio na tetku, pade mu nešto na um. Okrete se Holvardu i reče:

– Dragi moj, sada sam se setio.

– Čega si se setio, Hari?

– Gde sam čuo ime Dorijana Greja.

– Gde je to bilo? – upita Holvard, a na čelu mu se ukazale tanke bore.

– Ne gledaj me tako zlovoljno, Bazile. To je bilo kod moje tetke, ledi Agate. Ona mi je pričala da je pronašla jednog divnog mladića koji je hteo da joj pomaže u Ist Endu;

ime mu je Dorijan Grej. Doduše, moram priznati da nije ni pomenula da je lep. Žene nemaju nikakvog smisla za lepotu, nemaju ga bar dobre žene. Rekla mi je da je veoma ozbiljan i da ima plemenitu dušu. I ja već predstavljah sebi u pameti strašno pegavo stvorenje sa naočarima i dugom kosom kako se klati na dugim nogama. Voleo bih da sam znao da je on tvoj prijatelj.

– Radujem se što nisi znao.

– Zašto?

– Neću da ga poznaješ.

– Nećeš da ga upoznam?

– Ne.

– Gospodin Dorijan Grej je u ateljeu – reče sluga ušavši u baštu.

– Sada moraš da me predstaviš! – viknu lord Henri, smejući se.

Slikar se okrete služi, koji je stajao na suncu, žmireći. – Parkere, umolite gospodina Greja da pričeka; eto mene za koji čas.

Sluga se pokloni i uđe u kuću. Sad umetnik pogleda lorda Henrija.

– Dorijan Grej je moj najmiliji prijatelj – reče on. – Njegova je duša prosta i plemenita. Tvoja je tetka imala potpuno pravo. Nemoj ga kvariti! Ne pokušavaj da utičeš na njega! Tvoj bi uticaj bio zao. Svet je širok i krije mnoge neobične ljude. Ne lišavaj me jedinoga čoveka koji mojoj umetnosti daje svu čar što je ima: moj život kao umetnika zavisi od njega! Imaj na umu, Hari, moju veru u tebe.

On je govorio veoma polako, izgledalo je kao da mu se reči otkidaju protiv volje.

– Kakve gluposti govoriš – reče lord Henri smešeći se, pa ga uze ispod ruke i povede ga u kuću skoro na silu.

Glava II

KADA UĐOŠE UNUTRA, obojica ugledaše Dorijana Greja. On je sedeo za klavirom, leđima okrenut njima, i prelistavao Šumanove *Scene u šumi*. – Bazile – viknu on – moraš mi ih pozajmiti. Hoću da naučim da sviram. Baš su divne!

– To potpuno zavisi od toga, Dorijane, kako ćeš danas pozirati.

– O, sit sam već sedenja, i ne treba mi portret u prirodnoj veličini! – odgovori mladić, pa se okrete na stolici onako kao što čine ćudljivi, jogunasti dečaci. Kada je ugledao lorda Henrija, lako rumenilo preli mu na trenutak obraze, i on skoči na noge. – Izvini, Bazile, nisam znao da ima nekoga s tobom.

– Dorijane, ovo je lord Henri Voton, moj stari drug iz Oksforda. Malopre sam mu pričao kako sjajno poziraš, a sad si sve pokvario.

– Ali meni niste pokvarili zadovoljstvo da vas upoznam, gospodine Greju – reče lord Henri, polazeći k njemu i pružajući mu ruku. – Tetka mi je često govorila o vama. Vi ste jedan od njenih ljubimaca i, bojim se, možda i jedna od njenih žrtava.

– Trenutno sam na leđi Agatinoj crnoj listi – odgovori Dorijan i napravi komično lice pokajnika. – Obećao sam joj da ću prošlog utorka ići sa njom u klub u Vajtčapelu, a potpuno sam zaboravio na to. Trebalo je da sviramo zajedno u četiri ruke – tri dueta, čini mi se. Ne znam šta će mi ona reći. Bojim se da idem k njoj.

– O, ja ću vas već izmiriti s njom. Ona vam je veoma naklonjena. A ne verujem ni da je važno što niste tamo bili. Sigurno su slušaoci mislili da se svira u četiri ruke. Kad tetka Agata sedne za klavir, pravi dovoljno galame za dvojicu.

– To što velite grozno je za nju, a nimalo laskavo za mene – odgovori Dorijan i nasmeja se.

Lord Henri ga pogleda. Da, Dorijan je zaista bio vanredno lep sa svojim nežno povijenim rumenim usnama, sa svojim iskrenim plavim očima i kudravom zlatnom kosom. Bilo je nečega u njegovom licu što je odmah ulivalo poverenje. Sva čistota mladosti bila je tu, a isto tako i sva strasna nevinost mladosti. Osećalo se da se u svojoj čednosti sačuvao od svega. Nikakvo čudo što ga je Bazil Holvard obožavao.

– Vi ste, gospodine Greju, suviše lepi da biste se bavili dobročinstvom, zaista suviše. – I lord Henri se zavalio na divan i otvorio tabakeru.

Slikar se zanimao mešanjem boja i dovodio u red četke. Izgledao je izmučen; i kada ču poslednju primedbu lorda Henrija, pogleda ga, oklevaše za trenutak, pa reče:

– Hari, hteo bih danas da završim ovu sliku. Hoćeš li mi zameriti ako te zamolim da odeš?

Lord Henri se nasmeja i pogleda Dorijana Greja.

– Gospodine Greju, treba li da idem? – upita.

– O, ne, lorde Henri, molim vas. Vidim da je Bazil i ovoga puta loše raspoložen, a ja ga nikako ne trpim zlovoljnog.

Osim toga, rado bih vas zapitao zašto ne treba da se bavim dobroćinstvom.

– Ne znam, gospodine Greju, treba li da vam kažem. Ta tema je toliko dosadna da se o njoj mora ozbiljno govoriti. Ali izvesno je da neću otići pošto ste mi dopustili da ostanem. Bazile, ipak nemaš ništa protiv, zar ne? Ti si mi često govorio kako voliš da ti model ima s kim da ćaska.

Holvard se ugrize za usne.

– Ako Dorijan želi, razume se da moraš ostati. Dorijanove su čudi za svakoga zakon, osim za njega samog.

Lord Henri uze šešir i rukavice.

– Bazile, iako navaljuješ da ostanem, bojim se da ipak moram ići. Obećao sam jednom čoveku da ćemo se naći u *Orleansu*. Zbogom, gospodine Greju! Molim vas da me jedanput posetite u Ulici Kerzon. U pet časova sam gotovo uvek kod kuće. Pišite mi koga ćete dana doći. Bilo bi mi žao kad me ne biste zatekli.

– Bazile – viknu Dorijan Grej – ako lord Henri Voton ode, idem i ja. Ti uopšte ne otvaraš usta dok radiš, a mene strašno zamara stajanje na podijumu i trud da izgledam lep. Zamoli ga da ostane. Ja to hoću.

– Ostani, Hari, učinićeš zadovoljstvo i Dorijanu i meni – reče Holvard, ne dižući pogled sa slike. – Istina je da nikada ne govorim dok radim, niti pak slušam, a to mora da je strašno dosadno za nesrećnike koji tu sede. Dakle, molim te, ostani!

– Ali šta da radim sa svojim poznanikom u *Orleansu*?

Slikar se nasmeja. – Mislim da nećeš imati nikakvih neprilika zbog toga. Sedni, Hari. A sad, Dorijane, popni se na podijum i ne okreći se mnogo. I ne obraćaj pažnju na ono što ti bude lord Henri kazao. On veoma loše utiče na sve svoje prijatelje, osim na mene.

Dorijan Grej se sa izgledom mladog grčkog mučenika pope na podijum i u znak nezadovoljstva malo se napući ka lordu Henriju, koji mu se beše dopao. Nije ličio na Bazila; obojica su činili divnu suprotnost. Osim toga, imao je tako lep glas. Posle nekoliko trenutaka, reče mu: – Lorde Henri, da li odista vršite tako loš uticaj? Tako loš kao što kaže Bazil?

– Dobar uticaj, gospodine Greju, i ne postoji. Svaki je uticaj nemoralan – nemoralan u naučnom smislu.

– Zašto?

– Zato što ko utiče na drugoga, daje ovome svoju dušu. Čovek tada prestaje da misli sopstvenim mislima i da gori sopstvenim žarom. Vrline njegove ne pripadaju stvarno njemu. Gresi njegovi, ako gresi uopšte postoje, pozajmljeni su. On postaje odjek tuđe svirke, glumac uloge koja nije pisana za njega. Cilj je života razvijati samoga sebe. Svako je od nas tu da potpuno ostvari svoju prirodu. Ljudi se danas boje sebe samih. Zaboravili su na najvišu dužnost, dužnost prema sebi. Razume se, oni su darežljivi. Hrane gladnog i odevaju prosjaka. Ali sopstvene duše umiru im jadne i gole. Naše je pokolenje izgubilo srčanost. Možda je stvarno nismo nikada ni imali. Strah od društva, na kojem se zasniva moral, strah od Boga, u kom je tajna religije – to su dve stvari koje potpuno vladaju nama. Pa, ipak...

– Dorijane, molim te, budi tako dobar, te okreni glavu malo više udesno! – reče slikar, koji se beše udubio u posao, primetivši na mladićevom licu crtu koju ranije nije bio nikada opazio.

– Pa, ipak – produži lord Henri svojim prijatnim mekim glasom, pošto je rukom napravio ljubak pokret, koji mu je bio svojstven i koji je imao još u Itonu – verujem, kad bi samo jedan čovek hteo da svoj život proživi skroz-naskroz, da dà svakom osećanju oblik, svakoj misli izraz, svakom

snu stvarnost – verujem da bi svet dobio takav zamah rado-sti da bismo zaboravili sve bolesti srednjeg veka i vratili se helenskom idealu – ili možda nečemu što bi bilo intimnije i bogatije od helenskog ideala. Ali i najsmeliji među nama boji se sebe. Samounakaženje divljaka tragično je opstalo u samoodricanju koje nam unakažava život. Za odricanje naše sustiže nas kazna. Svaki nagon koji bismo hteli da ugušimo traje i dalje u duhu našem i truže nas. Telo samo jednom greši i skida greh sa sebe, jer je delanje neka vrsta čišćenja. Preostaje samo uspomena na jednu nasladu i sladak bol što je prošla. Jedini put da se oslobodimo iskušenja jeste da mu se podamo. Odupri mu se, i tvoja će duša biti bolesna od čežnje za stvarima koje je sama sebi zabranila, bolesna od čežnje za onim što su njeni strašni zakoni napravili strašnim i nedopuštenim. Dobro je rečeno: najveći svetski događaji dešavaju se u mozgu. U mozgu, i jedino u mozgu, događaju se i veliki svetski gresi. I vi, gospodine Greju, i vi sami, sa kao ruža rumenom mladošću i kao ruža belom dečaćkom nevinošću, imali ste strasti od kojih ste se plašili, misli koje su vas užasavale, snove noću i na javi, čija vam uspomena nateruje krv u lice...

– Prestanite! – jedva promuca Dorijan Grej – prestanite, meni se muti od vašeg govora. Ne znam šta da kažem. Postoji odgovor na vaše reči, ali ja ne mogu da ga nađem. Ne govorite! Ostavite me da razmišljam. Ili, bolje, pustite me da pokušam da ne mislim.

Skoro deset minuta stajao je mirno, otvorenih usta i sa čudnim sjajem u očima. Mutno je nazirao kroz svest da su potpuno novi uticaji počeli delati u njemu. Ali izgledalo mu je da ti uticaji u stvari dolaze iz njega samoga. Ono nekoliko reči što mu ih je rekao Bazilov prijatelj – reči koje su nesumnjivo slučajno izgovorene i namerno paradoksalne – dodirnule su

neku tajnu strunu koja ranije nije nikad bila dodirnutu, a sada ju je čuo gde treperi i podrhtava u čudnom ritmu.

Tako ga je već uzbuđivala i muzika. I ona mu je često pomućivala um. Ali muzika je bila neodređena. Ona nije proizvodila u njemu nov svet, već nov kaos. Reči! Puke reči! Kako su strašne! Kako jasne, žive i svirepe! Valjalo bi umaći im. Kakvu su finu magiju skrivale one! Izgledalo je da su u stanju da stvarima bez oblika daju plastičan oblik, i da kriju u sebi slatku svirku šarkija i laute. Puke reči! Je li postojalo šta drugo tako realno?

Da, bilo je stvari koje u dečačko doba nije razumeo. Sada ih je razumeo. Odjednom je život za njega dobio boju vatre. I njemu se učini da se sav pretvorio u vatru. Kako to on ranije nije primetio?

Lord Henri se osmehivao i posmatrao Dorijana. On je tačno shvatio psihološki trenutak kada je trebalo ćutati. Sve ga je to izuzetno zanimalo. Iznenadio ga je utisak koji su nenadano njegove reči proizvele. I on se seti neke knjige koju je čitao kada mu je bilo šesnaest godina, knjige koja mu je tada otkrila štošta što ranije nije znao, pa je sad bio radoznao da li Dorijan Grej ne proživljava slično. On je bio samo izbacio strelu u vetar. Da nije pogodila cilj? Kako je bajan bio mladić taj!

Holvard je radio onim sebi svojstvenim smelim i divnim potezima koji imaju istinsku prefinjenost i savršenu nežnost, što je u umetnosti samo izraz snage. Ćutanje nije ni primetio.

– Bazile, dosta sam stajao! – viknu iznenada Dorijan Grej.
– Moram da iziđem u baštu. Ovde ne može da se diše.

– Dragi moj, stvarno mi je žao. Kad radim, ne mogu ni o čemu drugome da mislim. Ali ti nikada nisi bolje pozirao. Bio si sasvim miran. Tako sam zadržao efekat koji mi je bio potreban: poluotvorena usta i sjaj u očima. Ja nisam čuo šta ti je Hari rekao; ali sigurno je njegova zasluga što si imao

taj divni izraz. Nagađam da ti je laskao. Ti ne moraš ništa verovati od svega toga što ti je rekao.

– On mi zaista nije rekao nijednu laskavu reč. Možda zato i ne verujem ni u šta od onoga što mi je rekao.

– Ta vi znate kako mi sve verujete – reče lord Henri i pogleda ga svojim sanjalačkim i primamljivim očima. – Idem i ja s vama u baštu. Ovde je strašno toplo. Bazile, pribavi nam kakav ledeni napitak s jagodama.

– Vrlo rado, Hari. Zazvoni, a ja ću Parkeru reći šta da vam donese. Ja sad radim pozadinu, pa ću docnije doći k vama. Ne zadržavaj mnogo Dorijana! Nikada nisam bio bolje raspoložen za rad nego danas. Ovo će biti moje remek-delo! Već sada je moje remek-delo!

Lord Henri iziđe i zateče Dorijana Greja u bašti, gde je utopio lice u velike sveže bokore jorgovana i grozničavo srće miris kao da je vino. On mu priđe i stavi ruku na rame. – Dobro je što to radite – govoraše on polako. – Dušu mogu samo čula da izleće, kao što čula može da izleći samo duša.

Mladić se trže i odstupi. Bio je gologlav. Granje mu beše razbarušilo neposlušne vitice, te zamrsilo zlatnu kosu. U njegovim je očima bio izraz straha kakav imaju samo iznenada probuđeni ljudi. Tanke su mu nozdrve drhtale, a neki skriveni nemir poigravao je lako na njegovim purpurnim usnama.

– Da – produži lord Henri, ovo je jedna od najdubljih tajni života: čulima lečiti dušu, a dušom čula. Vi ste divno stvorenje! Znete više nego što mislite, isto kao što znate manje nego što biste želeli da znate.

Dorijan Grej skupi čelo i okrenu glavu. Morao mu se dopasti taj stasiti i ljupki mladić koji je stajao pored njega. Zanimao ga je umoran izraz tog romantičnog lica maslinaste boje. U umornom tonu njegova glasa bilo je nečeg očaravajućeg. Takođe, naročitu su draž imale njegove hladne bele

ruke, koje su ga podsećale na cveće. Muzikalno su se kretale dok je govorio, kao da govore svojim jezikom. No on ga se plašio, i stideo se svoga straha. Zašto je morao da naiđe ovaj stranac i otkrije mu njega samog? Bazila Holvarda poznavao je mesecima, ali ga njegovo prijateljstvo nikada nije izmenilo. Sada je odjednom stupio drugi u njegov život i, kako izgleda, otkrio mu tajnu života. Pa čega se onda bojao? On nije bio ni đaćić ni devojče. Bilo je ludo plašiti se.

– Hajde da sednemo u hlad – reče lord Henri. – Parker nam je doneo piće, i ako još ostanete na ovoj pripeci, koža će vam postati ružna i Bazil vas više neće slikati. Ne smete dopustiti da vam sunce opali lice. To vam ne bi dobro stajalo.

– A šta to mari? – viknu Dorijan Grej, smejući se, i sede na klupu u dnu bašte.

– To je po vas veoma važno, gospodine Greju.

– Zašto?

– Jer imate najlepšu mladost, a mladost je jedino što vredi želiti.

– Lorde Henri, ja to ne osećam.

– Ne, vi to ne osećate sada. Jednoga dana kada ostarite, kada vam lice poružni i pokrije se borama, kada vam razmišljanje svojim crtama izbrazda čelo, a strast vam gadnim ognjem izgori usne, onda ćete osetiti, strašno osetiti. Sada, ma kuda išli, ushićujete svet. Hoće li to večno trajati?... Vaše je lice divno, prekrasno, gospodine Greju. Ne mrštite se, takvo je. A lepota je oblik genijalnosti, uistinu više od genijalnosti, jer nju nije potrebno objašnjavati. Ona pripada velikim činjenicama sveta, kao sunčana svetlost ili proleće ili ogledanje srebrne školjke, koju nazivamo mesecom, u tamnim vodama. Nju ne može niko osporiti. Ona raspolaže božanskim pravom suverenstva. Ko nju ima, postaje kralj. Vi se smeškate? O, kada je izgubite, nećete se više smeјati...